

Eugeniusz FIK ps. „Osk” (1906–1985), drukarz, uczestnik III powstania śląskiego, harcmistrz, komendant krakowskich Szarych Szeregów w okresie III 1942–III 1943 r. Urodził się 18 stycznia 1906 r. w Przeciszowie jako drugi syn Pauliny i robotnika Macieja Fika. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Przeciszowie, a następnie w Wadowicach, gdzie rozpoczął naukę w gimnazjum. W październiku 1918 r. wstąpił do I Drużyny Skautów w Wadowicach. W r. 1920 po śmierci ojca przeniósł się z bratem do Krakowa, gdzie kontynuował naukę w III Gimnazjum im. króla Jana Sobieskiego, a służbę harcerską w 6 KDH. W 1921 r. uczestniczył jako 15-letni łącznik oddziału w III powstaniu śląskim. Po powrocie do Krakowa rozpoczął praktykę jako zecer w drukarni W.L. Anczyca.

W latach 1921–1924 należał do Czarnej Trzynastki Krakowskiej, a od 1924–1934 był zastępowym, a następnie drużynowym 6 KDH im. R. Traugutta. W maju 1927 r. uratował tonącą w Wiśle niedoszlą samobójczynię. Od 1928 r. odbywał służbę wojskową w 20 pułku piechoty Ziemi Krakowskiej, później był powoływany na szkolenia do 19 pp we Lwowie. W 1931 r. otrzymał stopień podharcmistrza, 1935 – harcmistrza. W 1932 i w 1934–1938 był komendantem II Hufca Harcerzy „Wawel”. W 1935 r. kierował 752-osobową reprezentacją Krakowskiej Chorągwi Harcerzy na Jubileuszowy Zlot 25-lecia ZHP w Spale. Od 1935 r. był współdzierżawcą drukarni Bratniej Pomocy Medyków aż do jej upaństwowienia w 1947 r.

Jako podoficer 20 pp wziął udział w wojnie obronnej 1939, po dwukrotnym rozbiciu pułku dostał się do niewoli w okolicy Zamościa. Po kilkudniowym pobycie w obozie w Przeworsku, uciekł w czasie transportu koleją i wrócił do Krakowa. Podjął ryzykowną wyprawę przez Przemyśl i Lwów, aby odnaleźć i sprowadzić do Krakowa przyjaciela, który zgubił się w czasie ucieczki na wschodzie. W kwietniu 1940 zorganizował konspiracyjne zajęcia harcerskie dla najmłodszych członków 6 i 7 KDH, a w październiku zajęcia ze starszymi harcerzami w ramach działalności Szarych Szeregów. W czerwcu 1941 po pierwszej serii aresztowań w środowisku krakowskim uczestniczył w odbudowie kontaktów organizacyjnych.

Był wówczas zastępcą komendanta chorągwi pfm Stanisława Okonia ps. „Sumak” i po jego aresztowaniu w marcu 1942 r. został mianowany przez Naczelnika Szarych Szeregów komendantem. Posługiwał się pseudonimem „Osk” (od słowa „oskarżam”). Chorągiew liczyła w tym czasie ok. 500 harcerzy, z tego w Krakowie ok. 300. Kontynuowano wydawanie konspiracyjnej prasy, w tym głównie „Przeglądu Polskiego” oraz małego sabotażu – głównie malowanie antyhitlerowskich napisów na murach. Rozpoczęto szkolenie wojskowe starszych harcerzy na kursach podchorążych piechoty AK – teoretyczne w prywatnych mieszkaniach, a nawet w lokalach niemieckich urzędów po godzinach ich pracy, i praktyczne w okolicach Krakowa. „Osk” wprowadził cotygodniowe odprawy komendy chorągwi. Krakowskie Szare Szeregi prowadziły dla AK obserwacje i wykonywały plany obiektów

wojskowych, więzień i obozów pracy. Współpracowały z BIP, tworząc patrole przeznaczone do prowadzenia akcji „N” i przeprowadzając akcje sabotażowe, polegające na uszkodzaniu dział przewożonych koleją. Należy dodać, że zanim „Osk” zaczął zlecać zadania dywersyjne, sam doświadczył, jak wskakiwać na wagony transportów wojskowych, jak uszkodzać sprzęt i podpalać cysterny, walczył z konwojentami.

W październiku 1942 gestapo aresztowało starszego brata Eugeniusza – Ignacego, krytyka literackiego i znanego działacza lewicowego, twórcę organizacji Polska Ludowa, która weszła w skład PPR. Zginał on niebawem z rąk oprawców. „Osk” ukrywał się poza Krakowem i ograniczył kontakty, zwłaszcza że gestapo zjawilo się i po niego w jego miejscu pracy. W tej sytuacji Naczelnik Szarych Szeregów zwolnił go w marcu 1943 z funkcji komendanta. „Osk” do końca wojny nadal pracował w konspiracji w składzie komendy Chorągwi.

Po wyzwoleniu Krakowa zgromadzeni na spotkaniu w dniu 30 I 1945 r. instruktorzy krakowscy wybrali druha Fika komendantem Chorągwi. Wybór ten potwierdził Minister Oświaty i Naczelnik Harcerzy. Harcerze brali udział w odgruzowywaniu Krakowa, w tym także Wawelu, na którym już w kwietniu odbył się apel 6000 harcerek i harcerzy, w większości umundurowanych. Wielka akcja zbierania książek dla Śląska przyniosła w efekcie 24 tys. książek. W maju 1945 hm Fik wszedł w skład Tymczasowej Naczelnej Rady Harcerskiej, w czerwcu chorągiew liczyła ok. 30 tys. harcerzy. Już latem 1945 wyjechały z Krakowa 22 obozy stałe i 30 wędrownych. Harcerstwo rozwinęło na szeroką skalę działalność gospodarczą. W kursach instruktorskich uczestniczyło prawie 200 instruktorów. W czerwcu 1946 roku komendant apelował o większą liczbę drużyn wiejskich i robotniczych. W listopadzie przypominał przy okazji pomocy harcerskiej w przeprowadzeniu referendum o zachowaniu zasady apolityczności harcerstwa. W marcu 1947 zobowiązał instruktorów do zapoznania się z ustawą amnestijną i udzielania pomocy młodzieży chcącej z niej skorzystać. W czerwcu 1947 odszedł z funkcji komendanta. W tym samym roku podjął pracę w Drukarni Bratniaka, a następnie pracował do końca swojej pracy zawodowej w drukarni „Książki i Wiedzy”.

W czerwcu 1957 po raz trzeci został komendantem Chorągwi Krakowskiej, lecz już w lutym 1959 musiał z funkcji zrezygnować z przyczyn zdrowotnych. W 1965 otrzymał jako pierwszy instruktor w Chorągwi Krakowskiej honorowy stopień Harcmistrza Polski Ludowej.

W 1978 odbył się jubileusz 60-lecia jego działalności w harcerstwie. Dla młodszych instruktorów był niekwestionowanym autorytetem moralnym. Do końca życia interesował się działalnością ZHP, którego wpływ na charakter młodych ludzi zawsze wysoko cenił. Podkreślał także znaczenie w harcerstwie zasady abstynencji. Zmarł 18 kwietnia 1985 w Krakowie. Został pochowany na cmentarzu Rakowickim. Odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Zwycięstwa i Wolności oraz Złotym Krzyżem Harcerskiego Odznaczenia Honorowego „Za Zasługę” i Złotym Krzyżem „Za Zasługi dla ZHP”. Adoptował i wychował bratanicę Martę (1937–1995, dr hab., polonistkę, historyka sztuki,

teatrologa, kierownika literackiego teatrów m.in. w Krakowie i Warszawie, wykładowcę UJ i PWST w Krakowie i Warszawie, w latach osiemdziesiątych redaktorkę czasopism drugiego obiegu pod ps. Joanna Lerska, zamężną Fik-Augustyńiak).

ŹRÓDŁA

E. Fik, *Jak pracują harcerze. Rozmowa z Komendantem Chorągwi...*, „Młoda Rzeczpospolita” 1946, nr 1, s. 6; E. Fik, *Kształtowanie charakteru. Rozmowa z...*, *seniorem krakowskiego harcerstwa*, Rozmawiał Bolesław Leonhard, „Motywy” 1983, nr 31, s. 8–9; E. Fik, *Od lat najmłodszych do późnej siwizny. Nasze wywiady*, Rozmawiał Bolesław Leonhard, Biuletyn Komisji Historii Ruchu Młodzieżowego przy Zarządzie Krakowskim ZSMP, 1981, s. 43–47; T. Gąsiorowski, *Fik Eugeniusz*, [w:] *Małopolski słownik biograficzny uczestników działań niepodległościowych 1939–1956*, red. T. Gąsiorowski [i in.], t. 2, Kraków 1997, s. 47–48; K. Grzebyk, *Harcerstwo krakowskie w latach 1946–1947*, „Harcerz Rzeczypospolitej” 1983, nr 6, s. 20–23; K. Grzebyk, *Krakowska Chorągiew ZHP w 1945 roku*, „Harcerz Rzeczypospolitej” 1983, nr 4, s. 11–14; A.M. Kwiatek, *6 Krakowska Drużyna Harcerzy w latach 1911–1971*, praca magisterska napisana pod kier. dr Jana Krukowskiego, WSP Kraków 1983; B. Leonhard, *Harcerski słowniczek abstenencki*, Kraków 1992, s. 54; B. Leonhard, *Kalendarium z dziejów harcerstwa krakowskiego 1910–1950*, Kraków 1984; S. Porębski, *Krakowskie Szare Szeregi*, Kraków 1985; S. Porębski, *Pożegnanie Druha Komendanta Eugeniusza Fika*, „Harcerz Rzeczypospolitej” 1985, nr 4, s. 6–7; *Reaktywowanie harcerstwa w Krakowie w 1956 roku*, red. J. Wojtycza, Kraków 1998; B. Rybski, *Wspomnienia z okresu pracy w Krakowskiej Komendzie Chorągwi Harcerstwa w latach 1956–1959*, [w:] *Komendanci Krakowskiej Chorągwi ZHP z lat 1956–1959 o swojej pracy*, red. J. Wojtycza, K. Wojtycza, Kraków 1999, s. 21–27, *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury*, red. J. Czachowska, A. Szałagan, t. 2, Warszawa 1994 [dot. Marty Fik]; informacje hm. lek. med. B. Leonharda.

Janusz Wojtycza